

ZAVRŠNI IZVJEŠTAJ

LIFE Lynx PROJEKTA

Sprječavanje izumiranja populacije
risa u Dinaridima i jugoistočnim
Alpama putem naseljavanja
životinja i dugotrajne zaštite

LIFE16 NAT/SI/000634

Naslov projekta: Sprječavanje izumiranja populacije risa u Dinaridima i jugoistočnim Alpama putem naseljavanja

Akronim: LIFE Lynx

Broj projekta: LIFE16 NAT/SI/000634

Razdoblje provedbe projekta: 01.07.2017. – 31.03.2024.

Ukupni proračun projekta: 6,829,377.00 €

Koordinator provedbe projekta: Slovenski Šumarski Zavod

Projektne partneri:

- Udruga Biom, Hrvatska
- Sveučilište u Ljubljani, Slovenija
- Udruga za očuvanje biološke raznolikosti (ACDB), Rumunjska
- Institut Republike Slovenije za zaštitu prirode (IRSNC), Slovenija
- Veleučilište u Karlovcu (VUKA), Hrvatska
- Veterinarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Hrvatska
- Projekt Ris, Italija
- Tehničko Sveučilište u Zvolenu (TUZ), Slovačka
- Udruga lovaca Slovenije, Slovenija
- Nacionalna šumarska služba (CUFFA), Italija

Su-financijeri:

- Ministarstvo prirodnih resursa i prostornog planiranja (MNVP), Slovenija
- Fond za zaštitu okoliša i energetska učinkovitost (FZOEU), Hrvatska
- Euronatur
- Ured za Udruge Republike Hrvatske, Hrvatska
- Ministarstvo okoliša Republike Slovačke
- WWF Njemačka

LIFE Lynx na internetu:

- www.lifelynx.eu
- life.lynx.eu@gmail.com
- www.facebook.com/LIFELynx.eu/
- <https://www.facebook.com/lifelynx.hr/>
- www.instagram.com/life.lynx/
- <https://www.youtube.com/c/LIFELynxEU>

LOGOTIPI

ZAVOD za GOZDOVE
SLOVENIJE

Slovenia Forest Service

PARTNERI

SU-FINANCIJERI

Pozadina

POČETAK 20. STOLJEĆA:

dinarska i jugoistočna alpska populacija risa izumire zbog lova, progona, gubitka staništa i nedostatka plijena

1973. GODINA:

uspješna reintrodukcija šest životinja iz Karpata u Sloveniju

SLJEDEĆA DESETLJEĆA:

populacija risa širi se prema jugu u Hrvatsku, Bosnu i Hercegovinu, a risovi su zabilježeni i u Italiji te Austriji

NAKON 2000. GODINE:

pad brojnosti i rasprostranjenosti populacije, uglavnom zbog gubitka genske raznolikosti i parenja u srodstvu

2017. – 2024.:

poduzete su hitne mjere za sprječavanje izumiranja – projekt LIFE Lynx

Ciljevi

Spašavanje dinarske i jugoistočne alpske populacije risa od izumiranja!

KAKO?

- ✓ jačanjem dinarske populacije putem naseljavanja životinja - opet s Karpata
- ✓ razvijanjem prekograničnog upravljanja i zaštite populacije
- ✓ poticanjem širokog javnog prihvaćanja očuvanja risa
- ✓ razvojem znanstveno utemeljenih alata za upravljanje populacijom i strateško planiranje aktivnosti
- ✓ poboljšanjem povezanosti populacije stvaranjem nove populacije u Julijskim Alpama

Karpati u Rumunjskoj

Hvatanje risova vjerojatno je bio najveći izazov s kojim smo se morali suočiti tijekom provedbe projekta, ali svaki uhvaćeni ris značio je korak bliže očuvanju dinarske i jugoistočne alpske populacije. **Razmjena iskustva i prijenos znanja između projektnih partnera bili su temelj za hvatanje 14 risova** (od kojih je 10 za potrebe projekta LIFE Lynx preseljeno u Sloveniju i Hrvatsku, 2 su označena ogrlicom i vraćena u rumunjske šume, a dodatne 2 životinje preseljene su u Italiju u sklopu projekta ULYCA2).

Stanje populacije risa u Rumunjskoj tijekom cijelog projekta praćeno je automatskim kamerama, praćenjem tragova u snijegu i genetskim analizama. Ti su novoprikupljeni podaci pokazali da je **populacija u područjima hvatanja i dalje jaka** što potvrđuje ograničeni utjecaj preseljenja.

ODAKLE SU DOŠLI RISOVI

Karpati u Slovačkoj

Na temelju sustavnih istraživanja moguće je tvrditi da **hvatanja i preseljenja 8 risova** za projekt LIFE Lynx (te prethodni projekt naseljavanja u Njemačku, LIFE Luchs) **nisu imali negativan učinak na status slovačke populacije** na lokalnoj, regionalnoj ili nacionalnoj razini. Projekt LIFE Lynx tako je, uz spašavanje dinarske i jugoistočne alpske populacije, pomogao i bolje razumjeti izazove te potrebe očuvanja risova u Karpatima.

Štoviše, **suradnja između projektnog tima i ključnih dionika** (osobito šumara, lovaca i čuvara prirode), posebice u sustavnom praćenju i preseljenju risova, izvrstan je primjer suradnje i međusobnog povjerenja. Važan je to presedan za daljnje očuvanje i upravljanje populacije risa (i velikih zvijeri) na nacionalnoj i međunarodnoj razini.

“Kad sam 2020. godine prvi put čuo za hvatanje risova, nisam vjerovao da je to moguće. Danas sam ponosan što sam bio dio ovog projekta i pomogao u spašavanju ove ugrožene vrste u Dinarskom gorju, jugoistočnim Alpama i Europi. Istovremeno sam upoznao tim sjajnih ljudi. Hvala vam.” – Ing. MIROSLAV KIAPEŠ, voditelj Uprave šuma Klenovec, Regionalna udruga nedržavnih šumovlasnika Gemer, Šume Republike Slovačke

“Kad je projekt LIFE Lynx započeo, bio sam skeptičan oko uspješnosti hvatanja planiranog broja jedinki risa, uglavnom zato što je projektni tim imao malo iskustva s hvatanjem risova. Razmjena znanja sa Slovenskim šumarskim zavodom, organizacijom Progetto Lince Italia i Sveučilištem u Ljubljani pridonijela je uspjehu projekta, a veseli nas spoznaja da smo aktivno sudjelovali u oporavku dinarske i jugoistočne alpske populacije.” – ION MILITARU, ravnatelj Parka prirode Putna-Vrancea Nacionalne uprave za šume Romsilva (suradnik na projektu LIFE Lynx)

Alpe

Ključni korak za očuvanje risova u Dinarskom gorju i Alpama **bio je uspostaviti novu populaciju risova u jugoistočnim Alpama**, koja će biti koridor za protok gena između Dinarida i Alpa. S tim smo ciljem u sklopu LIFE Lynx projekta **preselili 6 odraslih životinja iz Karpatu u slovenske Julijske Alpe** (tri mužjaka i tri ženke).

Ključnu ulogu u ovoj priči o reintrodukciji risa imala je **uska suradnja s lovcima** koji su se brinuli o risovima u nastambama na lokaciji ispuštanja i sudjelovali u praćenju risova. U 2024. godini bilježimo prisutnost četiriju preseljenih životinja u Alpama i nekoliko njihovih potomaka. Sveukupno smo potvrdili šest legla mladunaca koja pripadaju trima preseljenim ženkama.

Kako bi se ojačala uspostavljena povezujuća populacija u Julijskim Alpama, dodatnih pet risova pušteno je u Italiju 2023. godine, u sklopu projekta ULYCA2. Nadamo se da će to doprinijeti dugoročnom opstanku risa u Alpama, kao i u Dinaridima.

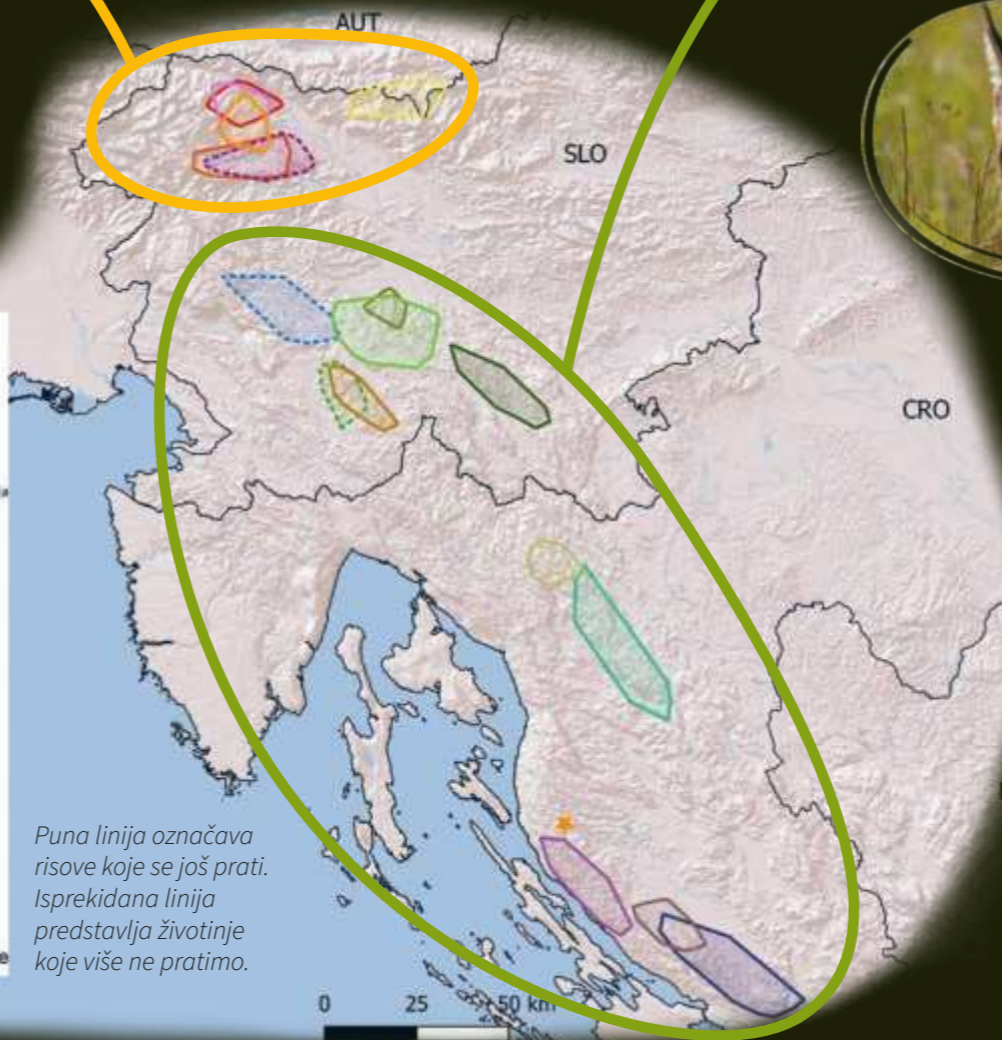

»Povratak risa u Nacionalni park Triglav povijesni je trenutak, jer vraćamo prirodi nešto što smo mi ljudi od nje uzeli.«
– MIHA MAROLT, Nacionalni park Triglav

Puna linija označava risove koje se još prati. Isprekidana linija predstavlja životinje koje više ne pratimo.

KAMO JE OTIŠAO RIS

Dinaridi

Glavni cilj projekta LIFE Lynx bio je smanjiti razinu parenja u srodstvu koje je ugrožavalo opstanak populacije dinarskog risa. Ovaj zahtjevan zadatak uspješno je proveden zajedničkim naporima partnera iz zemalja donatora (Rumunjska i Slovačka) i zemalja primateljica (Slovenija i Hrvatska).

U razdoblju od 2019. do 2023. godine, **11 odraslih mužjaka risa i 1 ženka premješteni su s Karpatu u Dinarske planine**. Početkom 2024. godine možemo potvrditi da ih je 9 još uvijek živo, 5 risova je uspostavilo teritorij u Hrvatskoj, a 4 u Sloveniji.

Najveći uspjeh je što su se preseljene životinje razmnožile te zasad preko **30 mladunaca s karpatskim genima povećava gensku raznolikost populacije dinarskog risa**. Ovi rezultati ulijevaju nadu da **međunarodna suradnja stručnjaka iz različitih područja i ključnih interesnih skupina, predstavlja uspješnu formulu za osiguravanje budućnosti euroazijskog risa u Europi**.

»Bila je velika čast sudjelovati u projektu LIFE Lynx i pustiti preseljenog risa Lubomira u naše lovište Ramino korito. Prisutnost ovako rijetke, tajanstvene i ugrožene vrste pruža priliku za obogaćivanje turističkih programa u našoj županiji.«
– MARIJA KRŃAJIĆ, direktorica i voditeljica tima Zaklade Rewilding Velebit

Parenje u srodstvu – Nevolje našeg risa

Svaka životinja nosi štetne mutacije gena koje postaju problem samo ako jedinka dobije istu mutaciju od oba roditelja. Budući da su takve mutacije vrlo rijetke, a životinje koje nisu u srodstvu obično imaju mutacije na različitim genima, vjerojatnost da se to dogodi u velikoj populaciji iznimno je niska. Međutim, bliski rođaci dijele iste mutacije koje su naslijedili od zajedničkog pretka. Kada se bliski rođaci razmnožavaju, što nazivamo parenje u srodstvu, **potomstvo će vrlo vjerojatno imati slabije izgleda za preživljavanje i probleme s razmnožavanjem**. Postoji dobar razlog zašto je incest tabu u svim ljudskim kulturama.

Prošlost

Nakon reintrodukcije šest risova u Sloveniju 1973. godine, populacija je isprva brzo rasla i širila se, ali se nije povezala sa susjednim populacijama, ostala je izolirana i počelo je parenje u srodstvu. Kako je parenje u srodstvu raslo, preživljavanje i uspjeh razmnožavanja su padali, a **brojnost populacije se počela urušavati prema izumiranju**. Ris je zaista trebao našu pomoć!

Sadašnjost

Istraživači prate genetiku risa prikupljanjem uzoraka koje životinje ostavljaju u okolišu. Ovi uzorci se prikupljaju neinvazivno, bez kontakta sa životinjom i koriste se za identifikaciju jedinki, potvrđivanje roditeljstva i praćenje genetskog statusa populacije. To nam omogućuje da utvrdimo razmnožavaju li se preseljeni risovi uspješno u svom novom domu. Već uočavamo prve pozitivne učinke - pad razine parenja u srodstvu te prve znakove boljeg razmnožavanja i preživljavanja.

Čini se da je **projekt uspio zaustaviti drugo izumiranje risa u Dinaridima**.

Budućnost

Unatoč tome, sama po sebi, dinarska i jugoistočna alpska **populacija risa i dalje je premalena da bi dugoročno**

bila održiva te će trebati protok gena iz drugih populacija, bilo prirodnim putem uspostavljanja dinarsko-alpske metapopulacije ili uz pomoć ljudi koji preseljavaju životinje. Istražili smo to pomoću individualnih genetsko-demografskih računalnih modela i predložili smo nekoliko scenarija upravljanja koji bi **osigurali dugoročni opstanak populacije**.

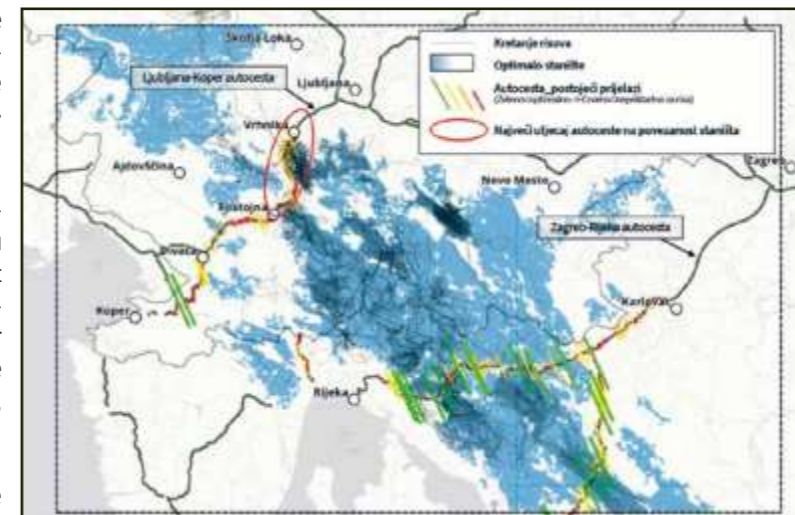
Veći dijelovi **dinarskog područja** (koji se protežu od jugozapadnog dijela Hrvatske do središnjeg dijela Slovenije) čine manje-više homogeno **područje pogodnog staništa za risa**.

Autocesta Ljubljana - Koper u Sloveniji predstavlja **veliku linearnu barijeru** koja ozbiljno ograničava povezanost staništa risa. S druge strane, hrvatske autoceste puno su propusnije jer uključuju različite prijelaze koje koriste životinje (npr. zelene mostove, tunele, vijadukte).

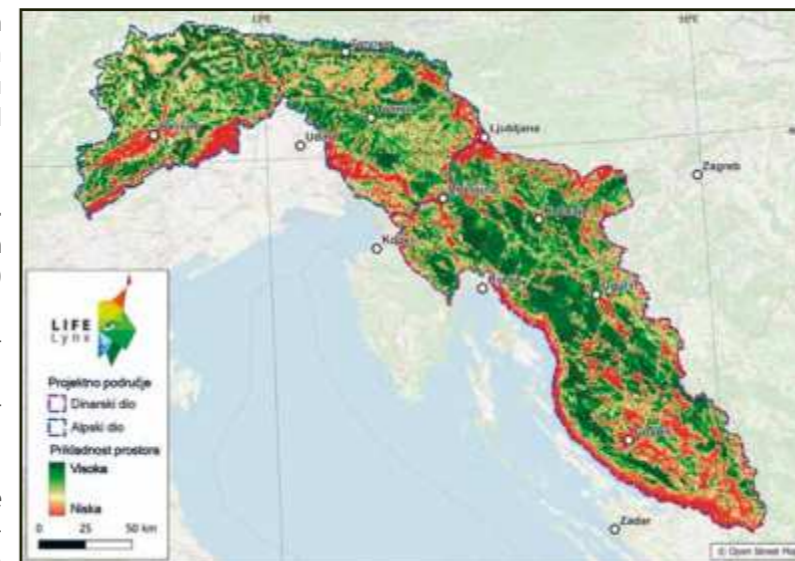
Situacija sjeverozapadno od autoceste Ljubljana – Koper sasvim je drukčija. Još uvijek postoje umjereno veliki šumski kompleksi, iako je dio ovog područja fragmentiran.

Fragmentacija pogodnog staništa očita je i u talijanskom dijelu jugoistočnih Alpa, gdje urbanizirane doline prekidaju inače pogodna staništa. Područja iznad granice drveća također se percipiraju kao manje prikladna. Analize pokazuju da je **u Alpama dostupno nekoliko područja s posebno pogodnim staništima** (uglavnom visoravni na 1000 do 1500 metara nadmorske visine, kao što su Jelovica i Pokljuka) gdje se ris već pojavljuje, dok područja u zapadnom dijelu alpskog projektnog područja imaju tendenciju biti manja i udaljenija.

Konačno, ovo smo prikupljeno znanje uključili u slovenske nacionalne planove gospodarenja šumama i lovstvom kako bismo **pomogli u zaštiti koridora povezanosti**.

Usporedba utjecaja autoceste Ljubljana-Koper i Zagreb-Rijeka na povezanost staništa za risa.

Pogodno stanište za risa i optimalno stanište za risa u dinarskom i alpskom području.

GORU

Spol: ♂

Preseljenje:

2019, 5 godina

Razmnožavanje: ✓

DORU

Spol: ♂

Preseljenje:

2019, 4 godine

Razmnožavanje: ?

CATALIN

Spol: ♂

Preseljenje:

2020, 4-5 godina

Razmnožavanje: ✓

ALOJZIJE

Spol: ♂

Preseljenje:

2020, 3-4 godine

Razmnožavanje: ✓

BORIS

Spol: ♂

Preseljenje:

2020, 1-2 godine

Razmnožavanje: ✓

PINO

Spol: ♂

Preseljenje:

2020, 5 godina

Razmnožavanje: ?

MAKS

Spol: ♂

Preseljenje:

2020, 2 godine

Razmnožavanje: ?

TRIS

Spol: ♂

Preseljenje:

2021, 4 godine

Razmnožavanje: ✓

AIDA

Spol: ♀

Preseljenje:

2021, 2 godine

Razmnožavanje: ✓

**ONI
KOJI SU
DONIJELI
NOVU
NADU**

ZOIS

Spol: ♂

Preseljenje:

2021, 2 godine

Razmnožavanje: ✓

JULIJA

Spol: ♀

Preseljenje:

2021, 2 godine

Razmnožavanje: ✓

LENKA

Spol: ♀

Preseljenje:

2021, 3 godine

Razmnožavanje: ✓

EMIL

Spol: ♂

Preseljenje:

2021, 3 godine

Razmnožavanje: ✓

BLISK

Spol: ♂

Preseljenje:

2022, 6-7 godina

Razmnožavanje: ✓

LUBOMIR

Spol: ♂

Preseljenje:

2022, 5-7 godina

Razmnožavanje: ?

KRAS

Spol: ♂

Preseljenje:

2023, 2 godine

Razmnožavanje: ?

LUKAŠ

Spol: ♂

Preseljenje:

2023, 3-5 godina

Razmnožavanje: ?

SNEŠKA

Spol: ♀

Preseljenje:

2023, 5 godina

Razmnožavanje: ?

Razumijevanje javne percepcije pomaže tijelima za upravljanje divljim životinjama i zaštićenim područjima odrediti razinu prihvaćanja prisutnosti risa u određenim regijama te razviti učinkovite strategije očuvanja. **Sveobuhvatno istraživanje stavova javnosti** provedeno je tri puta u Sloveniji, Hrvatskoj i Italiji - prije, tijekom i nakon preseljenja, uključujući 5832 sudionika istraživanja koji su lov risa ili ilegalno ubijanje proglasili neprihvatljivim.

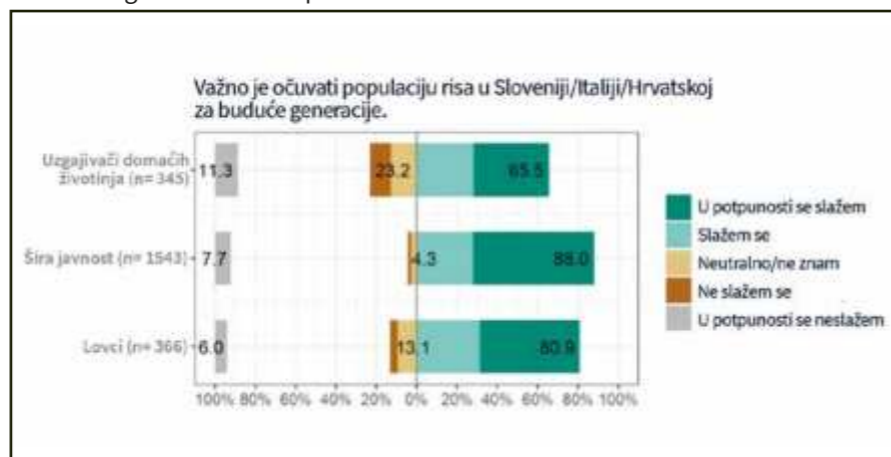

Istraživanje je otkrilo **pozitivan stav javnosti prema risu i široku podršku njegovom očuvanju u sve tri zemlje.**

Uzgajivači stoke bili su jedina skupina koja je izrazila zabrinutost u vezi s potencijalnim financijskim gubicima zbog prisutnosti risa, unatoč tome što su napadi risa na stoku vrlo rijetki. Uzgajivači stoga trebaju imati pristup informacijama o tome kako zaštititi svoje domaće životinje (pomoću visokih električnih ograda koje smo također donirali) i što učiniti kada dođe do štete.

Ovaj kolektivni stav naglašava zajedničku predanost zaštititi i očuvanju risa.

Gledajući unaprijed, aktivnosti koje za cilj imaju vidljivost i komunikaciju prema javnosti trebale bi se u narednim godinama baviti povezanošću među populacijama te, ako je potrebno, važnošću dodatnih preseljenja kako bi se spriječilo parenje u srodstvu, posebno s obzirom na blagi pad podrške reintrodukciji novih životinja, posebno u Italiji. U konačnici, **dugoročno očuvanje risa ovisi o njegovanju i održavanju lokalne podrške.**

Lovci i policija

Zbog značajnog **izostanka svijesti o nezakonitom ubijanju divljih životinja među policijskim službenicima, Lovački savez Slovenije izradio je opsežan priručnik** za terensko osoblje (lovce, šumare itd.) i policijske službenike, koji definira kako ispravno organizirati istražni postupak u slučaju nezakonito ubijenog risa ili druge divlje vrste. Također je organizirano nekoliko **praktičnih seminara i višednevnih radionica** za ključne aktere i institucije kako bi se **poboljšalo njihovo razumijevanje važnosti borbe protiv zločina nad divljim vrstama.**

"Lovački savez Slovenije ima nultu toleranciju prema nezakonitom ubijanju risova i drugih divljih životinja." – LADO BRADAC, bivši predsjednik LSS

Ris Neža:

Slučaj sumnje na nezakonito ubijanje

- rođena 2021. godine, potomak preseljenog risa Gorua
- uhvaćena i opremljena GPS ogrlicom u veljači 2022.
- u svibnju 2022. tim LIFE Lynx primio je putem ogrlice signal o smrti životinje
- ogrlica je pronađena u šumi s tragovima nasilnog rukovanja (prerezan pamučni remen), što ukazuje na nezakonito ubijanje
- obaviještena je policija
- pas za praćenje tragova je na mjestu događaja pronašao krvavu mrlju za koju je kasnije potvrđeno da pripada risu Neži
- glavni istražitelj prethodno je sudjelovao na radionici za policijske službenike
- istraga je u tijeku (2024.).

LOKALNA SAVJETODAVNA VIJEĆA

Aktivna suradnja s lokalnim stanovništvom i lokalnim školama u područjima gdje je prisutan ris

Zajednički rad na različitim materijalima

Svatko je bio dobrodošao uključiti se

KLJUČNI DIONICI – LOVCI I LOVOČUVARI

Obrazovanje i povećavanje prihvaćanja risa

- Edukacijski seminari
- Konferencije
- Članci u lovačkim časopisima
- Susreti s lovcima na terenu
- Uključivanje lovaca i čuvara u praćenje pomoću automatskih kamera

MLADI ČUVARI RISA

Suradnja s devet škola – Mladi čuvari risa

Organizacija radionica, dana otvorenih vrata, sudjelovanje u terenskim istraživanjima

Škole su izradile videa, postere i umjetničke radove o risu, te izabrali ime za 3 preseljena risa

Priručnik za učitelje

E-predavanja i interaktivne online igre

KOMUNICIRANJE O RISU

KOMUNIKACIJA S OPĆOM POPULACIJOM

- mrežna stranica, Facebook, Instagram i YouTube
- brošure, letci
- komunikacija s medijima
- predavanja i radionice
- članci u lokalnim i lovačkim časopisima
- gostovanja stručnjaka
- finalna konferencija projekta (više od 120 sudionika iz 20 zemalja)
- online portal MBase s georeferenciranom bazom podataka o risu
- znanstvene publikacije o očuvanju risa

DOKUMENTARNI FILMOVI, KNJIGE I CRTANI FILMOVI

- Put risa, 2018. (povijesna nastojanja da se ris vrati u Dinarske planine 1973. godine)
- Zajedno za risa, 2023. (aktivnosti projektnog tima u sprečavanju ponovnog izumiranja risa)

60+ video isječaka

▷ Moćni crtič

• Dječje knjige:

▷ Moćni ris

▷ Max, najhrabriji ris

TURIZAM I UMJETNOST

Promicanje prednosti prisutnosti risa

- Podizanje svijesti. Kako? Edukativni seminari za aktere u turizmu
- Informiranje medija i partnera. Kako? Studijska putovanja
- Kreiranje turističkih proizvoda. Kako? Programi umjetničkog turizma, likovne radionice, tematske staze risa – planinarenje i šumski biciklizam

AMBASADORI RISA

Suradnje:

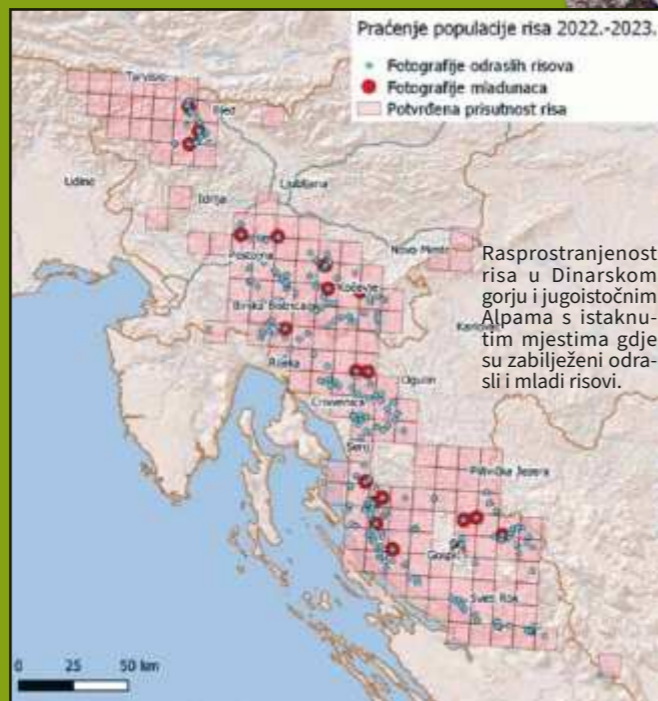
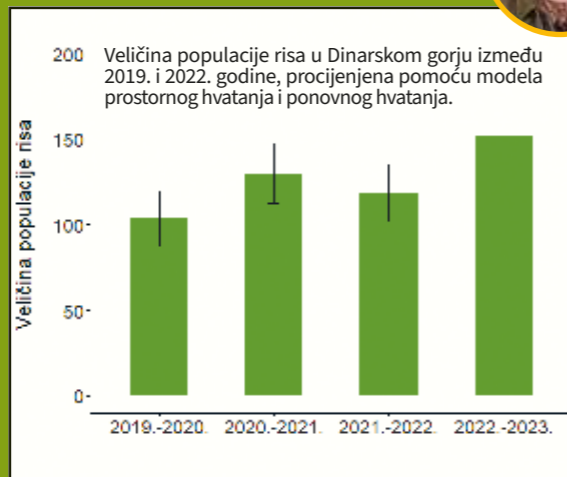
- Anže Kopitar (svjetski poznati hokejaš),
- Peter Prevc (svjetski prvak u skijaškim skokovima),
- Desa Muck (spisateljica i glumica)
- i drugi.

Sistematsko praćenje dinarske i jugoistočne alpske populacije risa pokrenuto je 2018. godine. Osnovna aktivnost bila je **praćenje pomoću automatskih kamera** koje omogućuje identifikaciju fotografiranih risova, na temelju njihova jedinstvenog uzorka krzna. **Oko dvjesto lokalnih lovaca, čuvara zaštićenih područja i drugih volontera uključilo se u praćenje.** Zahvaljujući njihovom angažmanu, uspjeli smo 5 uzastopnih godina provesti istraživanje na više od 10 000 četvornih kilometara i prikupiti preko 3000 snimaka risa.

Dokumentirali smo **povećanje gustoće i brojnosti risova u Dinarskom gorju**, kao i poboljšanje uspjeha razmnožavanja. Vjerujemo da ovi rezultati pokazuju uspjeh učinkovite suradnje s ključnim dionicima. Njihovo aktivno sudjelovanje u prikupljanju podataka njeguje pozitivan stav prema risu i drugim divljim životinjama, te je važno osigurati da se ta suradnja nastavi i u budućnosti.

Za **razmjenu podataka** između 5 zemalja sudionica projekta, prilagodili smo međunarodnu internetsku geobazu podataka MBase (<https://portal.mbase.org>) kao repozitorij za podatke prikupljene tijekom praćenja populacije. Projektno osoblje, lovci, istraživači i šira javnost na portalu mogu pretraživati i pregledavati georeferencirane fotografije dobivene pomoću automatskih kamera, podatke o smrtnosti, kretanjima risova koji nose telemetrijske ogrlice i dr.

»Šuma je cjelovita s risovima u njoj. Zato želim povratak risova.« – BRANKO PETERNELJ, lokalni lovac iz Lovackog kluba Javornik-Postojna, uključen u praćenje risova pomoću automatskih kamera na području Slovenije, od 2018. do 2023. godine

Goru

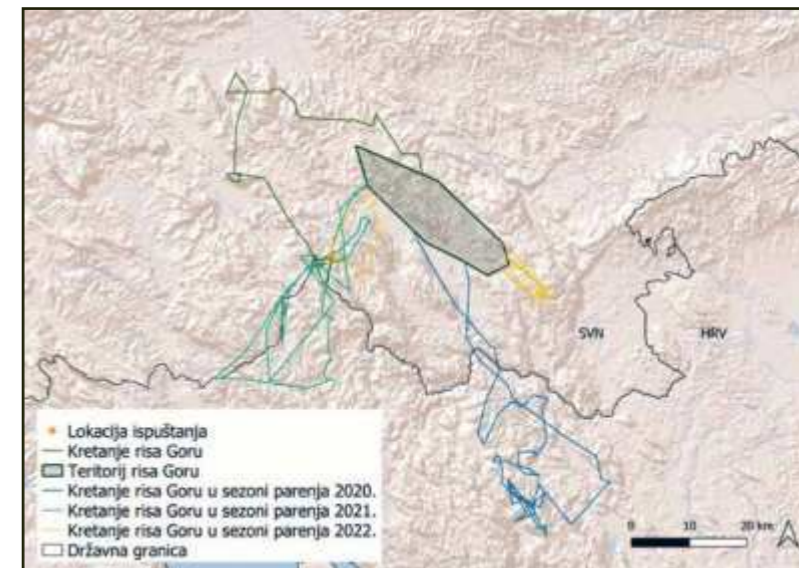
Goru, prvi ris preseljen s Karpata u slovenske Dinarske planine, uspješno se integrirao u lokalnu populaciju risova. Uspostavio je svoj teritorij na području Male gore uz lokalnu ženku Teju. **U razdoblju od 2019. do 2022. godine Goru i Teja su se parili najmanje pet puta**, što je rezultiralo s pet legla mladunaca.

Pratili smo ga uz pomoć telemetrijske ogrlice, što je važan alat za istraživanje ekologije risa. Omogućuje nam praćenje prehrane, dokumentiranja interakcija među jedinkama, lociranje odmorišta i praćenje razmnožavanja.

Svake godine nakon parenja s Tejom, Goru je odlazio na parenje izvan svog teritorija te je vjerojatno **pridonio bogatijoj genskoj raznolikosti i izvan svog teritorija**. Čini se da se Goruov trud isplatio jer je već dobio unuke.

»Iako vjerojatno nikada neću vidjeti risa u prirodi učinila bih sve da ga zaštitim od izumiranja. Zato podržavam edukaciju i radionice o risu koje smo imali u školi.« – LEJA MIKULIČ, učenica gimnazije u Kočevju, Slovenija

Karta Goruovog teritorija i područja parenja.

Provedba projekta LIFE Lynx zahtijevala je **angažman i suradnju brojnih institucija i volontera**. Mnogi su nesebično uložili svoje vrijeme i trud u spašavanje dinarske i jugoistočne alpske populacije euroazijskog risa od izumiranja.

U ime projektnih partnera projekta LIFE Lynx, želim izraziti našu iskrenu zahvalnost na suradnji i trudu sljedećim institucijama: **u Slovačkoj** - Ministarstvu okoliša, Državnom zavodu za zaštitu prirode, Nacionalnom zoološkom vrtu Bojnice, Šumama Slovačke Republike; **u Italiji** - Corpo Forestale regionale regije Friuli Venezia Giulia, Corpo di Polizia provincije Belluno, lovačkim udrugama Federaccia, Enalcaccia, Arcicaccia i Liberaccia regije Friuli Venezia Giulia; **u Sloveniji** - Ministarstvu prirodnih resursa i prostornog planiranja, Ministarstvu unutarnjih poslova, ZOO Ljubljana, lokalnim lovačkim društvima, Udruzi Dinaricum, Nacionalnom parku Triglav, Općini Bohinj, Općini Loški Potok, Općini Gorje, centru DINA Pivka, Javnom zavodu Kočevsko; **u Rumunjskoj** - Ministarstvu okoliša, voda i šuma, RNP Romsilva, Sanitarnoj veterinarskoj upravi okruga Vrancea, Agenciji za zaštitu okoliša okruga Bacău, Neamț i Vrancea te Parku prirode Putna Vrancea. Upravama: Veleposlanstvu Republike Slovenije u Rumunjskoj; **u Hrvatskoj** - Ministarstvu gospodarstva i održivog razvoja, Ministarstvu

poljoprivrede, lokalnim lovačkim društvima, Javnim ustanovama NP Risnjak, NP Paklenica, NP Sjevni Velebit, NP Plitvička Jezera, PP Velebit, PP Učka, JU Priroda, JU za zaštitu i očuvanje prirode Ličko – senjske županije, Zoološkom vrtu Grada Zagreba te Zakladi Rewilding Velebit.

Također, želimo zahvaliti svima koji su bili voljni malo bolje upoznati risove i s velikim entuzijazmom sudjelovali u raznim akcijama: ambasadorima risa, članovima lokalnih savjetodavnih vijeća, mladim čuvarima risa i raznim školama. Čuvari prirode, lovci i drugi volonteri bili su važan dio praćenja risova, kao i njegovatelji risova u nastambama u Sloveniji. Napsljetku, cijenimo potporu opće javnosti našim naporima da spasimo risa, najveću divlju mačku u Europi.

U početku je projekt spojio mnogo ljudi s istom vizijom; na kraju, ovo nije bio tek naš posao, već je postao važan dio naših života. **Dragi projektni partneri, čast mi je što sam ovo putovanje dijelio s vama.**

Rok Černe

Najiskrenije zahvaljujemo glavnom financijeru i sufinancijerima na sredstvima koja su nam omogućila da uključimo razne institucije, organizacije te različite stručnjake.

Izdavač: Slovenski Šumarski Zavod
Urednik: Darja Slana

Autori:

Darja Slana, Andrea Gazzola, Teodora Sin, Jakub Kubala, Magda Sindičić, Diana Žele Vengušt, Gorazd Vengušt, Maruša Prostor, Tomaž Skrbinšek, Marjeta Konec, Hubert Potočnik, Jaka Črtalič, Maja Sever, Manca Velkavrh, Irena Kavčič, Tilen Hvala, Aleksandra Majić Skrbinšek, Meta Mavec, Bernarda Bele, Anja Molinari Jobin, Federica Stranieri, Paolo Molinari, Ivana Selanec, Nera Fabijanič, Zdravko Budimir, Tomaž Berce, Urša Fležar, Nives Pagon, Lan Hočevar, Rok Černe

Autori fotografija i grafika:

Jernej Javornik, Maria Militaru, Andrea Gazzola, Attila Ambrúš, Davorin Tome, Maja Sever, Marko Matesic, Gregor Šubic, Žan Kuralt, Vedran Slijepčević, Jure Eržen, Gabriele Retez, Aleš Pičulin, Polona Bartol, Goga Iskrič, Miha Krofel, Maruša Prostor, Tomaž Berce, Tadeja Smolej, Tilen Hvala, Dragan Arrigler, Meta Mavec, Petra Draškovič Pelc, Urša Fležar, Klara Peternelj, Lan Hočevar, ACDB, LIFE Lynx

Stručni pregled: članovi LIFE Lynx projektnog tima

Grafički dizajn: Mito Gegič
Tisak: Kerschhoffset d.o.o
Naklada: 500 kom
Ljubljana, 2024.

Besplatni primjerak.

Izdano uz financijsku podršku Europske komisije putem LIFE programa.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica,
Ljubljana

599.742.734
502.211:599.742.734(497.4)

LIFE Lynx projekta : sprječavanje izumiranja populacije risa u Dinaridima i jugoistočnim Alpama putem naseljavanja životinja i dugotrajne zaštite : završni izvještaj / [urednik Darja Slana ; autori Darja Slana ... [et al.] ; autori fotografija i grafika Jernej Javornik ... et al.]. - Ljubljana : Slovenski Šumarski Zavod, 2024

ISBN 978-961-6605-52-6
COBISS.SI-ID 191426819

NAŠA NAJVEĆA POSTIGNUĆA

- Broj preseljenih risova – 18 životinja
- Povećanje brojnosti i rasprostranjenosti dinarske i jugoistočne alpske populacije risa
- Inicijalna populacija u slovenskim Alpama
- Podizanje svijesti o očuvanju risa uključivanjem više od 1300 mještana i školaraca u projektne aktivnosti, objavom 120 novinskih članaka te spominjanjem u medijima u više od 1600 vijesti i reportaža
- Suradnja znanstvenika, lovaca, šumara, djelatnika javnih ustanova za upravljanje zaštićenim područjima, biologa i drugih stručnjaka
- Policija i lovci rade zajedno protiv krivolova
- Uključivanje prisutnosti velikih zvijeri u planove lovnog gospodarenja pamoprstašima u Sloveniji
- Zaštita koridora za povezivanje staništa kroz nacionalne planove gospodarenja šumama i lovstvom u Sloveniji
- Inspiracija i poticaj drugim projektima naseljavanja risa, poput ULYCA2
- Smjernice za očuvanje populacije risa na međunarodnoj razini

VIZIJA ZA BUDUĆNOST:

Želimo da se populacije risova prirodno povežu i da se uspostavi prirodna ravnoteža, kako projekti poput LIFE Lynx više ne bi bili potrebni.